

— Ἐγὼ ὅμως τοὺς θεωρῶ ὅχι τόσο ἀπλοῦς. Οὐτε καὶ τόσῃ εὐθύτητι πνεύματος ἔχουν ὥστε νὰ προσηλωθῇ εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀληθοῦς. Δὲν εἰσέρχετε δὲ πόσον δύσκολον εἶναι νὰ διοικῇ τις τοιαῦτα ὄντα.

— Εἶνε ἀληθές, ὑπέλαβεν ὁ ἱατρός, ὅτι ὡς ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ ἐπαγγέλματός μου ἐγὼ βλέπω σχεδὸν πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους ὅποιοι εἶνε. Ἄλλως τε εἴτε δόλιοι εἴτε εἰλικρινεῖς εἶνε, δὲν ἀνησυγῶ διόλου περὶ σοῦ, Κερδίκ, πάντοτε θὰ γνωρίζῃς νὰ τοὺς διευθύνῃς. Εἶσαι παλαιὸς ἀγωνιστὴς καὶ ὅταν κανεὶς ἐπεχείρησεν ὥσῃ ἐς τὰς ἐρεῖνας τῆς Σουσιανῆς...

— Ἄ! ἦτο καλὸς καιρὸς ἐκεῖνος! εἶπε στεναζὼν ὁ νεαρὸς σοφός.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

Μετάφρασις X

ΠΑΛΑΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΟΙΚΙΑ ΕΝ ΡΩΜΗ.

Ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης εὐρέθη οἰκία Χριστιανῶν τοῦ 4ου αἰῶνος. Τοῖχοι χρωματισμένοι, λουτήρες, ἀποθήκαι, διάδρομοι, τὰ πάντα ἐν καταστάσει λαμπρᾷ, ὡς αἱ οἰκίαι αἱ εὐρεθεῖσαι ἐν Πομπηΐᾳ καὶ Ἡρακλεΐᾳ· ἐσώθη δὲ ἡ οἰκία αὕτη ἕνεκα περιέργου συμπτώσεως.

Κατὰ τὸ 391 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανός, ὁ ἐπικληθεὶς ἀποστάτης, διότι ἠρνήθη τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν πολυθεΐαν, ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ τε καὶ ἐν γένει τοῦ κράτους ἄνδρας ἔχοντας τὰς αὐτὰς δοξασίας μὲ αὐτόν. Ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, ὑπῆρχον εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Ῥώμης δύο αὐλάρχαι Χριστιανοί, ὀνομαζόμενοι Παῦλος καὶ Ἰωάννης. Οὗτοι ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν θρησκείαν των, καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε ν' ἀπαγχοινισθῶσιν ἐντὸς τοῦ οἴκου των καὶ νὰ ταφῶσιν εἰς τὴν ἀποθήκην, καὶ δίδωκεν ὅτι ἐξωρίσθησαν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια ἐγένετο γνωστὴ ἐκ τῶν ὑπηρετῶν των. Ὅταν δὲ πλῆθος Χριστιανῶν ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων, οἱ στρατιῶται διετάχθησαν νὰ τὸ διαλύσωσι καὶ νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς προσκυνητὰς ἐκ τοῦ οἴκου, κατὰ τὴν συμπλοκὴν μάλιστα ἐφονεύθησαν τρεῖς Χριστιανοί.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐβλαβέναι μόνον ἐν ἔτος καὶ 8 μῆνας. Ὁ διάδοχός του Ἰοβιανὸς ἦτο Χριστιανὸς καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ κτισθῇ ναὸς ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων. Ἡ διαταγὴ ἐξετελέσθη παρὰ τοῦ Παμμάχου, φίλου τοῦ ἁγίου Ἰερωνύμου, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ ἔλαβε τὴν παραγγελίαν τῆς οἰκοδομῆς. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Λομβαρδῶν ὁ ναὸς κατεστράφη· ἀνagέρθη δὲ πάλιν μόνον τὸν 12ον αἰῶνα. Ἀνεκαλύφθη τὼς ὅτι ὁ Παμμάχος μετεχειρίσθη τὴν παλαιὰν οἰκίαν καὶ ἐστήριξε τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πρώτου πηλώματος συμπεριλα-

βόν τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ γεμίσας ὅλον τὸ κάτω μέρος μὲ χῶμα καὶ πέτρας, ὅπως θέσῃ στερεὰ θεμέλια εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τὸ μόνον, ὅπερ ἔπρξε πρὸς μεταμόρφωσιν τῆς οἰκίας εἰς ναόν, ἦτο νὰ κρημνίσῃ τὸ ἄνω πάτωμα καὶ μίαν πλευρὰν τῆς οἰκίας, ὅπως κτίσῃ ἀψίδα. Δὲν ἤρκεσε δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πάπας Νικόλαος ἀνεγείρων τὸν ναόν κατα τὸν 12ον αἰῶνα ἐχρησιμοποίησε πᾶν ὅτι ἔμεινεν ἐκ τοῦ πρώτου κτιρίου, χωρὶς νὰ κατεδαφίσῃ ἢ νὰ μεταβάλλῃ τι. Βεβαίως δὲ δὲν εἶχε τὴν ἐλαχίστην ιδέαν, ὅτι ὑπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε σχεδὸν ἀνέπαφος ἀρχαία χριστιανικὴ οἰκία, μολονότι οἱ ἐργάται τοῦ θά εὗρον βεβαίως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους τοίχους, τοὺς ὁποίους ἐστερέωσαν καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔκτισαν τὸ νέον τῶν οἰκοδόμημα.

Ὁ πρῶτος, ὅστις ὑπώπτευσε τί ἐκρύπτετο ὑποκάτω τοῦ ναοῦ, εἶναι ὁ μοναχὸς Γερμανός. Μετὰ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, παρατήρησεν, ὅτι παρίστα αὕτη ὄψιν οἰκίας τῶν ἡμερῶν μας, μὲ δύο σειρὰς παραθύρων τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς ἄλλης καὶ κάτωθεν μίαν σειρὰν ἀψίδων· ὅλα ταῦτα κεκλεισμένα διὰ κεράμων ῥωμαϊκῶν, ἀλλὰ προφανῶς ἀποτελοῦντα πλευρὰν οἰκίας ἐχοῦσης πρὸς τὸ ἐν μέρος ὕψος 36 ποδῶν.

Ὁ πατὴρ Γερμανός, πεισθεὶς ὅτι εὗρε τὴν πρόσοψιν τῆς οἰκίας τῶν μαρτύρων, ἐσυμπέρανεν ὅτι τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας εὗρισκοντο ἀναμφιβόλως ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας. Κατορθώσας νὰ εὗρῃ χρήματα ἤρχισεν ἀνασκαφὰς καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1889 εἶχεν ἤδη εὗρε διάφορα θολωτὰ δωμάτια. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔπαυσαν πρὸς καιρὸν ἕνεκα ἐλλείψεως χρημάτων, ἀλλ' ἐπανελήφθησαν πάλιν καὶ βεβαίως θὰ εὗρεθῶσι καὶ ἄλλα μέρη τῆς οἰκίας. Ὁ μοναχὸς Γερμανὸς εἶναι βέβαιος ὅτι εὗρε τὰ ἐπιστημύτερα δωμάτια τῆς οἰκίας, τὰς αἰθούσας δηλαδὴ τῆς ὑποδοχῆς καὶ τοῦ ἐστιατορίου. Οἱ τοῖχοί των εἶναι ζωγραφισμένοι ὡς οἱ τῶν καλλιτέρων οἰκιῶν τῆς Πομπηΐας. Τὸ σχέδιον τῆς οἰκίας περιέργον καὶ πολύπλοκον, διαφέρει πολὺ τοῦ τῶν συνήθων οἰκιῶν τῆς Ῥώμης, ἴσως ἕνεκα τῆς μεγάλης κλίσεως τοῦ ἐδάφους.

Μέχρι τῆς σήμερον ἐκαθαρίσθησαν 4 μεγάλαι αἰθούσαι, δύο μικρότεραι καὶ μέγα μέρος τοῦ διὰ τοὺς ὑπρέτας προσδιορισμένου μέρους τῆς οἰκίας. Καρποὶ καὶ ἄνθη στολιζοῦσι τὸ ἄνω μέρος τῶν τοίχων μιᾶς μεγάλης αἰθούσης· τοὺς δὲ κλάδους κρατοῦσιν ἑνδεκα πρόσωπα. Ἡ ἐργασία ὅλη εἶναι λεπτοτάτη καὶ πλήρης χάριτος· μεταξὺ τῶν προσώπων περιφέρεται ἐδῶ ταῶς, ἐκεῖ νῆσσα, διάφορα δὲ πτηνὰ πετώσι μεταξὺ τῶν ἀνθέων. Πολύπλοκον σχέδιον κλάδων κλήματος μὲ παιδίᾳ ἀρπάζοντα σταφύλια, φοβίζοντα πτηνὰ, καλύπτει τὸν θόλον τῆς αἰθούσης ταύτης. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ αἰθούσα αὕτη ἀνήκεν εἰς τοὺς γο-

νεῖς τῶν δύο ἀδελφῶν, αἱ εἰκόνες δὲ εἰς ἐποχὴν πρὸ τοῦ ἡ οἰκογένεια ἀσπασθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἡ πιθανότης δὲ αὕτη φαίνεται ὅχι ἐξ ἰδιαιτέρας τινὸς συμβολικῆς διακοσμήσεως ἢ ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀπέφυγον τὰς γυμνάς εἰκόνας, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἶδους τῆς τέχνης, ἥτις εἶναι πολὺ παλαιωτέρα τῆς τῶν ἡμερῶν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνήκουσα τοῦλάχιστον εἰς τὸν τρίτον αἰῶνα.

Ἡ μεγάλη αἰθούσα τῆς ὑποδοχῆς ἀφαιρεῖ πᾶσαν ἐμφυβολίαν περὶ τοῦ θρησκευματος τῶν κυρίων τῆς οἰκίας. Ὁ θόλος φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Μωϋσέως ἐκβάλλοντος τὰ ὑποδήματά του, ὅπως πλησιάζῃ τὴν καιομένην βάτον· φαίνεται ὡσαύτως γυνὴ προσευχομένη. Εἰς δύο μέρη τῆς οἰκίας ὑπάρχουσι ζωγραφήματα ἀγγελίου γάλακτος καὶ δύο προβάτων, ἐξ ὧν τὸ ἐν πλησιάζει καὶ τὸ ἕτερον ἀπομακρύνεται. Τὸ ζωγράφημα δὲ τοῦτο εἶναι γνωστὴ συμβολικὴ εἰκὼν τῶν Χριστιανῶν, εὑρεθεῖσα εἰς τὰ ὑπόγεια νεκροταφεῖα (κατακόμβας). Τὸ ἀγγεῖον ἐμφαίνει τὸ ἀληθινὸν γάλα τοῦ λόγου, ὅπερ ἄλλος δέχεται καὶ ἄλλος ἀποκρούει. Ὁ Γερμανὸς παρετήρησεν ὅτι ὁ γύψος τοῦ τοίχου, ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν ζωγραφικὴν, ἦτο ἐξωγκωμένος εἰς τι σημεῖον. Ἀποσπᾶσας αὐτὸν εὔρεν ὑποκάτω σφραγίδα ἐκ μαλύβδου, φέρουσαν τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ῥωμαῖοι συνειθίζον νὰ θέτωσιν ἐντὸς τῶν θεμελίων τῶν κτιρίων τῶν τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐδῶ φαίνεται ὅτι οἱ κτίσαντες τὸν ναὸν ἔθεσαν τὸ σύμβολον τοῦ οὐρανοῦ βασιλείως τῶν, ὅπως δειξώσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι τὸ ἔργον ἐξετελέσθη παρὰ Χριστιανῶν.

Δύο δωμάτια στεροῦνται εἰκόνων. Ὁ γύψος ἀπεσπᾶσθη καθ' ὅλοκληρίαν καὶ δὲν φαίνονται εἰμὴ εἰκόνες καὶ ὀνόματα ἐσθεσμένα: πλοῖον, ὀνόματα ἐπισκεπτῶν, πολλὰ γεγραμμένα ἑλληνιστί. Ὁ Γερμανὸς ὑπέθεσεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς οἰκίας ἐμεινεν ἀνοικτὸν μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ, ὅτι ὁ γύψος ἀπεσπᾶσθη παρὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκετο πλησίον τοῦ τόπου τῆς ταφῆς. Καὶ τῶνόντι μετ' ὀλίγον εὐρέθη ἐντὸς τῆς ἀποθήκης ὅχι μόνον ἡ μαρμαρίνη λάρναξ, ἐν ἧ ἔχον τετὴ τὰ σώματα τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ τρίγωνος μαρμαρίνη τράπεζα στηριζομένη ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης, ἔχουσα δὲ εἰς τὸ ἄκρον κοιλότητα, εἶδος λεκάνης, ἥτις ἦτο φαίνεται ἡ λυχνία ἡ καιομένη ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν. Ἐδῶ δύναται τις ν' ἀναφέρῃ ὅτι ὁ πάππας Γρηγόριος ὁ μέγας, ἀποστείλας διάφορα ἄγια λείψανα ὡς δῶρα εἰς τὴν βασιλεύσαν τῶν Λομβαρδῶν, τὴν Θεοδελίνδαν, ἔστειλε καὶ ἔλαιον ἐκ τῆς λυχνίας τῆς καιομένης ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων Ἰωάννου καὶ Παύλου, δηλαδὴ τῆς ἡδὴ εὑρεθείσης.

Καθαρισθείσης τῆς ἀποθήκης ταύτης ἐκ τῶν

χωμάτων, ὁ Γερμανὸς παρετήρησε μεγάλην ἐξάγωνον τομὴν εἰς τὸν θόλον καὶ βαθμίδας φεροῦσας εἰς διάδρομον, ἔχοντα εἰς τὸ ἄκρον τοῦ παρὰ θύρον μὲ κιγκλίδας. Ἐκ τοῦ παραθύρου τούτου οἱ προσκυνηταὶ ἔρριπτον ταινίαν ὅπως ἐγγίσωσι τὸν τάφον. Ἀλλὰ τὸ διεγείρον μέγα ἐνδιαφέρον εἶναι σειρά εἰκόνων, αἵτινες παριστῶσιν ἀφ' ἐνὸς τὸ μαρτύριον, ἀφ' ἑτέρου αὐτοὺς τοὺς μάρτυρας καὶ ἄλλα πρόσωπα, ἴσως τὸν Παμμάχιον μετὰ τῆς συζύγου του, φέροντας καλὰ θία μετὰ δώρων. Αἱ εἰκόνες αὗται εἶναι βεβαίως τῆς ἐποχῆς τοῦ Παμμάχιου, ὅστις ἦτο σύγχρονος τῶν μαρτύρων, ὥστε πιθανότατα αἱ εἰκόνες εἶναι πραγματικαὶ προσωπογραφίαι. Πλεῖστα ὅσα ἀντικείμενα ἔζηα λόγου εὐρέθησαν. Μεταξὺ τῶν στάμνων τῆς ἀποθήκης δύο φέρουσι τὸν συμβολικὸν τύπον τῶν Χριστιανῶν. Φαίνεται ὅτι ἐντὸς αὐτῶν ἐφυλάττετο ὁ διὰ τὰς ἱεροτελεστίας οἶνος. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς. Ἐθνικῶν οἰκίαι εἶχον εὐρεθῇ πολλαί, ἀλλ' ἡ μόνη ἥτις ἀναντιρρήτως ἀνήκεν εἰς Χριστιανούς εἶναι αὕτη. Μοναδικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν. Εἶναι ἡ μόνη σωζομένη τριώροφος βωμακτικὴ οἰκία. Εὐρέθη μία τοιαύτη εἰς τὴν Πομπήαν, ἀλλ' οἱ τοῖχοι τῆς ἐκρημνίσθησαν. Ἐδῶ οἱ τοῖχοι σώζονται ἐκτισμένοι ἐντὸς τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ.

ΟΙ ΥΑΚΙΝΘΟΙ

Ὁ ὑάκινθος, ὁ διὰ τῶν ζωερῶν του χρωμάτων στολίζων τοὺς οἴκους καὶ τοὺς κήπους καὶ πρὶν ἔτι φανῇ τὸ ἔαρ, εἶναι πηγὴ πλούτου πολλοῦ διὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς. Ἐκτασίς γῆς 1000 ἀγγλικῶν στρεμμάτων εἶναι προσδιορισμένη διὰ τὴν καλλιέργειαν βολβῶν ὑακίνθου· ὑπολογίζεται δὲ ὅτι 40,000 Ὀλλανδοὶ κερδίζουσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν ὑακίνθων. Ἐκατομμύρια βολβῶν ἐξάγονται κατ' ἔτος· ἡ Μεγάλη Βρετανία καὶ αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς εἰσάγουσι τὸ μεγαλύτερον μέρος. Ὁ ὑάκινθος τῆς Ὀλλανδίας κατήντησεν ἄνθος αἰθούσης εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Τὸ ἀρχέγονον εἶδος πολλῶν καλλιεργημένων ὑακίνθων εἶναι ὁ «ἀνατολικὸς ὑάκινθος», ὅστις, ὡς τὸ ὄνομα του ἐμφαίνει, ἔχει πατρίδα τὴν Ἀνατολήν. Εὐρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ παραθαλάσσια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τὴν Κιλικίαν, ἀνατολικῶς πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν· φύεται δὲ ἐπὶ τῶν ὄρεων. Πότε ἀκριβῶς εἰσῆλθῃ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν δὲν εἶναι γνωστόν. Πιθανόν, ὅπως καὶ τὸ ἀσιατικὸν Βατράχιον (*Ranunculus asiaticus*), νὰ τὸ ἔφερον εἰς τὴν Ἰταλίαν σταυροφόρος τις ἐπιστρέφων, ἐκεῖθεν δὲ μετεφέρθη εἰς τὴν